

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

תשרי תשע"ה 84 גליון

העלון מוקדש לע"נ סלמה שולמית בת סלמה קורש ע"ה ע"י בתה הגב' יששכר מיכל תחי'

יום הכיפורים

יסודו של המשנה למלך - יום חנוכת המשכן כבחנינת יוה"כ

ומרגלית יקרה מצאנו בביאור הענין, לאור דברי המשנה למלך (פ"ב מכלי המקדש ה"ג). שהנה נדב ואביהוא הקטירו את הקטורת בקדשי הקדשים, וכפי שדרשו בתורת כהנים (שמיני פר' א, כב) "כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקרבנות ולא ירדה שכינה לישראל, מיד נטלו אש זרה ונכנסו לבית קדשי הקדשים". והקשה המשנה למלך, כיצד עלה על דעתם להקטיר בקדש הקדשים, ולהכנס לתוך מקום שאף אביהם לא הורשה להכנס לתוכו. ותיירץ, שגזירת הכתוב היא, שהקטרת אותו היום תהא בקדש הקדשים, כדין ההקטרה ביום הכפורים. וביאר שטעם גדול יש בדבר, שהשווה יום חנוכת המשכן ליום הכפורים, באשר היה יום מחילה וסליחה לישראל על חטא העגל, כיום הכפורים שהינו יום סליחה ומחילה לדורות.

ועומק הענין הוא, שיוה"כ הוא היום שבו מחל הקב"ה לישראל על חטא העגל, ואמר "סלחתי כדברך". וכדברי המדרש תנחומא (פר' כי תשא לא') "בו ביום נאמר למשה סלחתי כדברך, וקבעו הקב"ה יום סליחה ומחילה לדורות". והוא הצד השווה שבין יום חנוכת המשכן ליוה"כ, שבשניהם נתכפר לישראל מעשה העגל.

[וכן מצינו בדברי הרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"ג פמ"ו), שטעם היות הקרבן ליום השמיני של מלואים עגל בן בקר לחטאת, לכפר על מעשה העגל, וכן חטאתו של יום הכפורים פר בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל].

חנוכת המשכן והשראת השכינה בו ע"י מיתת שני בני אהרן

והנה ידוע, כי הכפרה על מעשה העגל שזכו בה ישראל באותו היום, אירעה ע"י השראת השכינה במשכן שנתחנך באותה שעה, וכפי שאמרו ישראל למשה (רש"י ויקרא ט, כג) "כל הטורח שטרחנו במשכן, כדי שתשרה שכינה בינינו, ונדע שנתכפר לנו עון העגל". ומצינו שחנוכת המשכן וקידושו, והשראת השכינה בו, היתה ע"י מיתת שני בני אהרן. וכפי שנאמר (ויקרא י, ב-ג) "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם, וימותו לפני ה'". ויאמר משה אל אהרן, הוא אשר דיבר ה' לאמר, בקרובי אקדש". ופירש רש"י "היכן דיבר, ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כט, מג). אל תקרי בכבודי אלא בכבודי. אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיוחדעיו של מקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך".

סדר העבודה שהיה נעשה על ידי הכהן הגדול ביום הכיפורים נתבאר בפרוטרוט בפרשת אחרי מות, ובראשיתה נאמר (ויקרא טז, א) "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, בקרבם לפני ה' וימותו". ודבר פלא הוא לכאורה, כי מה ענינה של מיתת בני אהרן אצל יום הכפורים?

ושאלה זו נשאלה כבר בירושלמי (יומא פ"א) "והלא בני אהרן בא' בניסן מתו, ולמה הוא מזכיר מיתתם ביום הכיפורים? ללמדך שכשם שיום הכיפורים מכפר על ישראל, כך מיתתם של צדיקים מכפרת על ישראל". ונמצא, שהכפרה הטמונה במיתת הצדיקים, ובפרט במיתת בני אהרן, הוקשה לכפרתו של יוה"כ.

הגרי"ח זוננפלד - בזכות מיתת בני אהרן זכו ישראל ליוה"כ

ברם, היקש זה איננו כדמיון בעלמא, שהרי מצינו שמלבד מה שנקראת פרשת 'אחרי מות' בכל שנה ושנה ביוה"כ בהיותה עוסקת בעניני דיומא, יש בה גם ענין הזכרת מיתתם של שני בני אהרן, וכפי שהביא המגן אברהם (סי' תרכ"א) מהזוה"ק "שכל המצטער ביוה"כ על מיתת בני אהרן, או מוריד דמעות עליהם, מוחלין לו עוונותיו, ובניו אין מתים בחייו". וא"כ עדיין נדרשת ההבנה בתוכן ההיקש שבין מיתת בני אהרן ליוה"כ.

וביותר, שבשורת 'תורת חיים' להגרי"ח זוננפלד (סי' ק"ח) כתב "מזכירים מיתתם של בני אהרן ביוה"כ, להורות כי המה הצדיקים שבשבילם זכינו ליוה"כ". ודבריו סתומים וחתומים, כי היכן מצינו שבעבור מיתת בני אהרן זכו ישראל לכפרת יוה"כ.

פרשת עבודת יוה"כ נתגלגלה ונכתבה בסיבתם של בני אהרן

עוד יש להתבונן, שהנה אמרו במסכת גיטין (ס.), שפרשת אחרי מות נאמרה ביום הקמת המשכן, ופירש רש"י, שאף על פי שפרשה זו עוסקת בענין יום הכפורים, מכל מקום בו ביום נאמרה, שמפני שמתו בני אהרן בשביל ביאה שלא לצורך, נאמרה האזהרה לאהרן "אל יבוא בכל עת".

וכתב ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק פר' אחר"מ א'), שפרשת עבודת יוה"כ נתגלגלה ונכתבה בסיבתם של בני אהרן, כי היא משורש ענינם. ואף כאן יש לעמוד בפשר שורש הענין המשותף לבני אהרן ולעבודת יום הכפורים.

אליהו בן רבקה אליהו ז"ל
ישראל בן בתיא קוש ז"ל
טובה בת שמחה חיליהו ז"ל

סלמה בת לאה חיון ע"ה
עפיה בת הדיה ירמיה ע"ה
אברהם בן גרסיה עמריליו ז"ל

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה
אהרן בן יחיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרח ע"ה

וביאר האלשיך (ויקרא ט, א-ד), 'הנה כי חינוך המשכן היה ע"י מיתתם. וקודם הקרבת כל הקרבנות לכפר על ישראל באותו היום, כדי שיהיו ראויים להשראת שכינה, הקדים כפרה גדולה מהכל, שבה יזכו ישראל לחינוך משכן ה' והשראת שכינה, ע"י שני קרבנות כפרה שנתייחדו ליום זה. כי ביום השמיני היה הכנה אל כל החינוך הבא להשראת שכינה, ע"י מיתת בני אהרן, שהיא כפרה על ישראל לזכות על ידה'.

ומעתה יתבאר ההיקש והדמיון שבין הכפרה שבאה ע"י מיתת בני אהרן לכפרת יוה"כ, כי כשם שיוה"כ נקבע מיסודו כיום סליחה ומחילה על חטא העגל, כך במיתת בני אהרן שבה נתחנך המשכן, נמחל לישראל חטא העגל, ע"י השראת השכינה שבמשכן.

"הני תרי לא אשתכחו כוונתיהו בישראל"

אולם מדברי הזוה"ק (אחר"מ נר) למדנו שלא זו בלבד שע"י מיתת בני אהרן נסתובבה כפרת חטא העגל, אלא שבעצם מיתתם נתכפר החטא. 'מיתתהון דצדיקא מכפרת על חובי דרא, ועל דא פרשתא דבני אהרן ביומא דכפורי קרינן לה, למיהוי כפרה לחוביהון דישאל. אמר קודשא בריך הוא אתעסקו במיתתהון דצדיקא אלין, ויתחשב לכו כאילו אתון מקרבין קרבנין בהאי יומא לכפרא עליכו. דתנינן, כל זימנא דישאל בגלותא ולא יקרבון קרבנין בהאי יומא, יהא להו דכרנא דתרי בני אהרן ויתכפר עלייהו. דהני תרי לא אשתכחו כוונתיהו בישראל'.

וכתב הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאלהיו ח"ב עמ' 244), שמדברים אלה למדנו את גודל צדקתם של נדב ואביהוא, שמיתתם לא כיפרה רק על דורם, אלא שעד היום מכפרת היא על כלל ישראל בכל דור ודור, זה כמה אלפי שנים. ועל כן קוראים אנו בכל שנה ושנה ביוה"כ, את פרשת אחרי מות שני בני אהרן.

ולאור זאת יתכן לבאר את דברי הגרי"ח זוננפלד שטעם הזכרת מיתת בני אהרן ביוה"כ להורות כי המה הצדיקים שבשבילם זכינו ליוה"כ, דהיינו שמיתתם עומדת לישראל בכל דור ודור לכפר עליהם ביוה"כ, אף כשאין ביהמ"ק קיים ואין קרבנות היום קרבים.

ביוה"כ בכל דור ודור מתכפר חטא העגל

והנה כפרת חטא העגל ביוה"כ, ישנה בכל דור ודור, שהרי דרשו חז"ל (סנהדרין קב). "אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכד' בהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם". וביאר השפת אמת (יוה"כ תרס"ג) "יום הכפורים הוא יום סליחה ומחילה בכלל ובפרט, ויש בו סליחת חטא העגל, שאין פקודה שאין בו מחטא העגל. והטעם לפי שעל ידי זה נסבבו אח"כ כל החטאים. וכמו כן מדה טובה מרובה, שאין סליחה שאין בו סליחת העגל".

ברם, כדי שימחלו העוונות שנסתובבו מחטא העגל, זקוקים אנו לזכות בני אהרן המכפרת על ישראל לדורות. אך זאת שומה לדעת,

כי זכות הצדיק עומדת רק למי שנותן אל ליבו לשוב בתשובה, מחמת מיתת הצדיק. וכדברי היערות דבש (ח"א דרוש ז) בבאור דברי המדרש (שהש"ר פ"א, יד) "צורר המור דודי לי, אע"פ שְׁמַר לי שנוטל צדיק, דודי לי, שנטלו למשכון". שלכאורה מהו ביאור הענין שהקב"ה נוטל את הצדיק בתורת משכון.

וביאר, כי כשם שהצדיק משתוקק במשך חייו להטיב את מעשי בני דורו, כך בעת פטירתו משתתף הוא בנפשו עם נפשם להצילם מהיצר הרע. אך קודם שיתעוררו כולם בתשובה ואף הרשעים שבהם, אין הקב"ה מניח לצדיק לסייע לעוברי רצונו. וזהו שאמרו (שבת קנג.) 'אחים בהספידא דהתם קאימנא', שע"י שיספידוהו, ירשו לו משמאי לירד ולהשתתף עם בני דורו ולהחזירם בתשובה.

וזו היא כוונת המדרש 'צורר המור דודי לי', שהקב"ה לוקח את הצדיק למשכון, דהיינו שאינו מניח לצדיק להתדבק בדורו ולהחזירם בתשובה, אלא מחזיקו בידו למשכון, לראות אם מעצמם יתנו אל לבם לשוב בתשובה בהעדר הצדיק. וזהו הדמיון למשכון, כי כן דרך משכון לאוחזו בידו מבלי להחזירו לבעל החפץ עד שיפרענו.

ולפי' נמצא שזכות הכפרה הטמונה במיתת בני אהרן, תעמוד רק למי שמצטער על מיתתם ושב בתשובה. ולאור זאת יתבאר דברי המשנה ברורה (סי' תרכ"א סק"ב) שהביא את דברי הזוה"ק, שהמצטער ביוה"כ על מיתת בני אהרן נמחלין עוונותיו, והוסיף, "והעיקר בזה שעל ידי זה יתן לב לשוב מעבירות שבידו, שאם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי הקיר". והיינו כי רק ע"י שמצטער ושב בתשובה, נמחלין עוונותיו בצדקת בני אהרן. והמטה אפרים (סי' תרי"ט) הוסיף שבזכות הצדיקים הללו תהיה תשובתו רצויה ומקובלת בעת ההיא.

"רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי

וצדיק"

וכעין זה כתב המשך חכמה (ויקרא טז, א), שהנה יוהכ"פ מכפר מצד שהוא עת רצון, והוא ענין סגולי אצל הקב"ה, שביום זה יכפר עוון בני ישראל. וכן מיתת צדיקים היא עת רצון, ורוכב ערבות שש ושמח בבוא נפש נקי וצדיק (מו"ק כה:), ולכך מכפר בעבורו לישראל. אך זאת בתנאי שיהיה כמו ביוהכ"פ, שמכפר לאדם דוקא כשקראוהו מקרא קודש ומכבדו, אך המבעט ביוה"כ, ומבזהו ואינו מחשיבו בלבו, אינו מתכפר. וכן בצדיק, אם האדם מחשיבו ומרוממו אזי מיתתו מכפרת, אבל אם מבעט בלבו בצדקת הצדיק, ואינו לוקח תוכחת מוסר ממיתתו, אין זכות הצדיק עומדת לו לכפרה, ואין עוונותיו נמחלים.

הבה ניתן אל ליבנו את גודל החסרון במיתת שני קדושי עליון אלו, ונקבל על עצמנו לשוב אל ה' ולהתחזק בעבודתו, ותהא זכות הצדיקים עומדת לנו לחתימה טובה ולשנה טובה ומבורכת.

האזינו לשיחות מוסר והשקפה ופרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן

ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001. לשיחות חדשות יש להקיש [לא ברצף] 1-1-2-48-1-1

ניתן להשיג את השיעורים והשיחות בעמדות המחשב של 'קול הלשון' בכל רחבי הארץ וכן באתר 'קול הלשון'

צדיק בן רחמה ז"ל ע"י אליהו ♦ אליהו שלמה בן יחיה ז"ל ע"י הגב' בתיה גלעדי ♦ ראובן בן ריבה גולד ז"ל

חנה אנט בת רחל לחיאני ע"ה
שמחה בת אסתר חיליהו ע"ה

אברהם בן יוכבד חיליהו ז"ל
ניסים בן רחל דהאן ז"ל
חסיבה בת מרים אוחנה ע"ה

חנה בת שמעה ירימי ז"ל
איבון בת יסמין אסיאד ע"ה
מסעודה בת פורטונה דמרי ע"ה